

היום השאלה האיראקית במלחמת זאב - הפפאורימ

ההודעות ששודרו בצהרי ה-6 באוקטובר ברדיו קהיר וברדיו דמשק על פרוץ המלחמה הפתיעו את שליטי עיראק. נוסף על הודעות של דוברים עיראקיים רשמיים, מעידים גם כל המקורות האחרים, כי נשיא מצרים וסוריה לא הכניסו את עמיתם אחמד חסן אלבר כסוד התכנון המוקדם וכמובן נמנעו מלמסור לו דבר על יום ה"ע" אותו קבעו כיום בו יפתחו במלחמה. לכל היותר נמסר לעיראקים מידע כללי ביותר על נחישות החלטתם של מנהיגי "מדינות העימות" לפתוח במלחמה במגמה "לחסל את התוצאות של התוקפנות", וגם זאת באופן שוטף, בכנסים ובוועידות בין-ערביים שונים, ולא בסמיכות תאריכים ליום בו נפתחה המלחמה. אולם ספק אם מנהיגי עיראק התייחסו באמון רב מדי להצהרות אלה ודומותיהן, שכן במשך הזמן התרגלו כבר לשמוע הצהרות על כוונות, מנוסחות בלשון חגיגית ומליצית, ומאומה לא אירע.

אפשר שהיתה זו היריבות ששררה בין המנהיגים של פלגים יריבים של מפלגת הבעת' ששלטו בעיראק ובסוריה, אשר ניצבה ברקע להחלטתם של סאדאת ושל אסד להעלים את סודם מאלבכר. אפשר שגרמה לכך ידיעתם, כי העיראקים שוללים מכל וכל תכנית מתקפה שקבעה מראש יעדים קרקעיים מוגבלים יחסית בהיקפם, שכן שליטי עיראק לא הסתירו את התנגדותם, למלחמה מוגבלת, שמטרתה להגיע להסדר של שלום". אפשר שהיו סיבות נוספות, אולם דומה כי הסיבה העיקרית היתה רצונם של סאדאת ושל אסד להבטיח בכל מחיר את גורם ההפתעה שהיה, כידוע, אלמנט יסוד בתכניתם. יתר על כן, הם יכלו להרשות לעצמם לנהוג כך משום שהיה להם כל היסוד להניח, שהעיראקים יזדו את הצטרף למלחמה כשתיפתח, תהיה דעתם המוקדמת על מטרותיה ועל יעדיה אשר תהיה.

מגעים בין מנהיגי עיראק לבין הנשיאים סאדאת ואסד החלו זמן קצר אחרי שנפתחה המלחמה. בשעות אחה"צ התקשר נשיא עיראק עם סאדאת והביע תמיכה מלאה במצרים ובמאבקה.¹ מאוחר יותר התקשר עם אסד, ביקש ממנו הבהרות על המצב בחזית הלחימה והוסיף כי לשגריר סוריה בגדאד נמסרו כבר פרטים בדבר הצעדים בהם עומדת עיראק לנקוט כדי לסייע במערכה.² ואמנם, בישיבה משותפת של הנהגת מפלגת הבעת' ומועצת המהפכה של עיראק, שנערכה ב-6 באוקטובר בשעות הערב, הוחלט על השתתפותה של עיראק במלחמה, כשבשלב הראשון תישלח טייסת של מטוסי קרב לסוריה. במקביל הוכרזה כוונתם בכוחות המזוינים ולעוצבות שחננו דרך קבע סמוך לגבול עם סוריה, ניתנה פקודת התרעה לתזוזה אפשרית לסוריה.³ בבוקר ה-7 באוקטובר נערכה ישיבה נוספת של ההנהגה העיראקית, ובה הוחלט לשגר כוחות אויר נוספים וכן עוצבות משוריניות לסוריה. כן הוחלט להלאים את חלקה של ארה"ב בחברת הנפט של בצרה, החלטה שהוגדרה "כניצוץ ראשון של מערכת נפט מדינית מכוונת נגד האימפריאליזם האמריקאי התומך בישראל".⁴

ב-8 באוקטובר, לקראת שעות הצהרים, דיווחה סוכנות הידיעות הערבית (מרכזה בבירות), כי ממשלת עיראק החליטה להעמיד את כל כוחותיה המזוינים תחת פיקודן של מצרים ושל סוריה. כן ציט' טה הודעה של דובר צבאי עיראקי שמסר, כי כוחות אויר עיראקיים שהגיעו לסוריה משתתפים מאז בוקר ה-7 באוקטובר במלחמה

1. סוכנות הידיעות המזרח תיכונית (להלו, סימו"ת) מקהיר, 070050 באוקטובר 1973.

2. רדיו בגדאד, 062300 באוקטובר 1973.

3. אלג'מהוריה (יומון, ביטאון של המשטר העיראקי), 6 בינואר 1976.

4. אלג'מהוריה, שם. ההודעה על הלאמת חלקן של חברות אמרי-קאיות בחברת הנפט של בצרה שודרה ברדיו בגדאד, 070830 באוק-טובר 1973. בדברי הסבר לצו ההלאמה מטעם מועצת המהפכה נאמר, שההלאמה באה בתגובה לתוקפנות האמריקאית-ישראלית, שמצאה את ביטויה בהתקפה הישראלית על סוריה ועל מצרים.

בבוקר ה-7 באוקטובר החליט הפיקוד העיראקי לשגר את הדיביזיה המשורינת 3 לחזית הגולן. דיביזיה זו היוותה חלק מאגרוף הברזל של הכוחות העיראקיים, הכוללים שתי דיביזיות משורינות 3 ו-6 ודיביזיה נוספת שהיתה בשלב הקמה. מכיוון שהחטיבות של דיביזיה 3 פרוסות דרך קבע בגזרות שונות ברחבי עיראק הוחלט, כי תזוזת החטיבות תבצע ישירות ממחנותיהן בכיוון סוריה, וכי החטיבות יעמידו את עצמן, מייד בהגיען לסוריה, לרשות הפיקוד הסורי. לחטיבה 12 שריון שיחק המזל יותר משיחק לכל חטיבה אחרת של הדיביזיה; היא נבחרה על-ידי הפיקוד להיות הראשונה בין החטיבות הזוזות לסוריה. החטיבה עסקה ב-6 באוקטובר באימונים מחוץ למחנה שלה וערכה תרגילי מעבר מכשולים. ב-7 באוקטובר קיבלה פקודת תזווה ולשם כך הועמדו לרשותה כל מובילי הטנקים המצויים. בבוקר ה-8 באוקטובר החלה תזוזת הטור של חטיבה מוגברת 12, שהיה מורכב משני גדודי טנקים (,אלמעצם" ו,קתיבה"), גדוד ממוכן 3, גדוד ארטילריה, יחידות סיוע ויחידות מנהלה. (הכוח היוצא היה גדול מכושר המעמס של מובילי הטנקים. לכן הוחלט, כי גדוד טנקים, אל-קאדסיה", שהוקם זה עתה, יועבר יותר מאוחר על-ידי מובילי הטנקים שיחזרו מסוריה).

ב-10 באוקטובר נכנסו יחידות החלוץ של אגרוף השריון העיראקי לאיזור עיוטה (איזור הגנים) בדמשק אחרי שעברו מרחק של 1350 ק"מ. הפיקוד הסורי היפנה אותם אל כיוון פקיע [הנמצאת כ-10 ק"מ דרומית מזרחית לג'סם, על ציר דמשק—שיח' מסכין] וביקש ממפקדי היחידות להתחיל לסייר בציר הדרומי, היינו בגזרת הפעולה של דיביזיה ממוכנת 5 של צבא סוריה ולהתכונן לבצע התקפת נגד בגזרה זו. בעוד המפקדים עוסקים בסיוורים, הגיעו היחידות לפקיע ב-11 באוקטובר בשעה 0900 התרכזו בפקיע שני הגדודים, "אלמעצם" ו,קתיבה", וכן גדוד חי"ר ממוכן 2 השייך לחטיבה ממוכנת 8, שהגיע לדמשק ב-9 באוקטובר וסופח לחטיבה משורינת 12 מייד בהגיעה מעיראק, כדי להעלות את מספר יחידות החי"ר המלוות את גדודי הטנקים.

חטיבה 12 שריון נכנסת למערכה

ב-11 באוקטובר בשעה 1100, הופיע מפקד דיביזיה משורינת 3 במטה מפקד החטיבה והודיע לו כי חטיבה משורינת 12 אינה שייכת עוד לדיביזיה ממוכנת 5, וכי היא עוברת מעתה תחת פיקוד דיביזיה ממוכנת 9 של צבא סוריה. המפקדים החלו לסייר בגזרת הפעולה של הדיביזיה הזאת, ובלייל 11—12 באוקטובר הוטל על חטיבה משורינת 12 לבצע התקפת נגד בגזרת הפעולה של דיביזיה ממוכנת 9, כאשר תקבל מהדיביזיה את הסיסמה "ג'פר זיאד". מטרת התקפת הנגד היתה להלום באגף הימני

נגד ישראל. עם זאת, ולמרות ההצהרות שנשמעו מבגדאד נוצר בדמשק הרושם, כי העיראקים מתמהמהים בשליחת כוחות יבשה לסוריה. משנבלמה המתקפה הסורית ברמת הגולן והחל להסתמן שינוי לרעת הכוחות הסוריים בחזית, גבר, ככל הנראה, הלחץ שהפעילו הסורים על ממשלת עיראק להזרז ולשלוח את הכוחות שהבטיחה. דומה כי גם הסובייטים הפעילו לחץ על העיראקים להושיט סיוע לסוריה. ב-9 באוקטובר הגיע במפתיע שר החוץ העיראקי, מורטדה סעיד עבד אלבאקי, לדמשק לביקור שנמשך כיממה. הייכל יודע לספר, כי בפגישה שנערכה בין העיראקי לבין נשיא ברה"מ, הביע פודגורני את תמיכתו מדוע אין מדינות ערב ממהרות לסייע למצרים ולסוריה. פודגורני שאל: לשם מה קיבלו עיראק ואלג'יריה את כל הנשק מאיתנו? האם תתכוננת עיראק לפתוח במלחמה עם כוויט ואלג'יריה עם מרוקו? מדוע אתם מחכים?⁶ מכל מקום, אם הודות ללחץ שהופעל מדמשק ומדמשק ומדמשק ב-9 באוקטובר כבר נמצאו כוחות עיראקיים ראשוניים בדרם לסוריה. ב-10 באוקטובר מסר היומון הלבנוני בלשון הצרפתית, "לאוריון להז'ור", כי כוחות עיראקיים המונים 16 אלף חיילים ועימם 100 טנקים כבר הגיעו לחזית הסורית. "מקורות אחראיים" בדמשק מסרו לכתב סוכנות הידיעות הערבית כי הכוחות העיראקיים יתפסו עמדות שנקבעו להם תוך 24 השעות הקרובות. ואמנם, ב-11 באוקטובר הגיעו כוחות עיראקיים ראשוניים לחזית וב-12 בו מצאו עצמם מעורבים בלחימה. אולם, אם כוונתם המקורית של טונות בגדאד היתה שכוחותיהם ישתתפו בלחימה ל"שחרור" רמת הגולן ואח"כ יצעדו במצעד ניצחון בחוצות צרפת או חיפה, הרי איחרו את המועד. במקום זאת מצאו עצמם הכוחות העיראקיים נלחמים להגנת מבואות דמשק, תוך מאמץ לבלום את כוחות צה"ל המתקדמים, שכן הללו לא רק שבלמו את המתקפה הסורית אלא גם עברו למתקפת נגד מערכתית שהובילה אותם מזרחית לקו הפסקת האש משנת 1967.

ב-6 בינואר 1976, לרגל החגיגות הנערכות מדי שנה בעיראק לציון יום הכוחות המזוינים, פירסם היומון "אלג'מהוריה" סדרה של כתבות המתארות היבטים שונים של השתתפות כוחות עיראקיים במלחמה בחזית הסורית ובחזית המצרית. בדברי הקדמתו כתב העורך של הכתבות, כי למרות שעיראק שיגרה לשתי זירות הלחימה, 75 אחוז מכלל כוחות האוויר הקרביים שלה, שני שלישי של כוחותיה המשורינים ו-20 אחוז של עוצבות החי"ר, נותר הפתקיד שמילאו הכוחות העיראקיים במלחמה, "בגדר נעלם עבור הקורא". הגורם לכך, לדברי העורך העיראקי, הוא, "שחלק מאמצעי התקשורת הערביים, ניסה לגנוב מהחייל העיראקי את מעשי הג'ורה שביצע" וליחס אותם לעצמו (הקורא הערבי בוודאי שלא יכול היה לטעות בכתובת אליה כיוון הכותב את דבריו והיא דמשק).

מתוך סדרת הכתבות בחרנו להביא את המאמר המתאר את לחימת הכוחות העיראקיים בחזית הצפון בימים 12—13 באוקטובר. המאמר מובא במלואו תוך עיבוד סגנוני והתאמת המינוח לזה המקובל בצה"ל.⁶ לקוראי "מערכות" ניתנת הזדמנות נדירה למדי לקרוא, זה בצד זה, תיאור של אותם הקרבות עצמם, פרי עטם של כותבים המשתייכים על, "שני עברי המיתרס": מאמרו של תא"ל משה והמאמר העיראקי ודומה, כי ההשוואה מאלפת.

Mohamed Heikal, *The Road to Ramadan*, London, Collins 5 (1975) pp. 217, 218.

הודעה רשמית על ביקורו של שר החוץ העיראקי בברה"מ פורסמה על-ידי סוכנות הידיעות העיראקית (111430 באוקטובר 1973) רק לאחר שהלה חזר לעיראק. ההודעה העיראקית לא התייחסה, כמובן, לדברי פודגורני, אם אמנם התבטא נשיא ברה"מ ברוח הדברים אותם מצאנו בספרו של הייכל.

6. העיבוד של המאמר מתבסס על תרגום שהופץ על-ידי "עיתים מזרח". כותרות משנה וכן דברים הנתונים בסוגריים עגולים () הם משל בעל המאמר העיראקי; דברים הנתונים בסוגריים מרובעים [] וכן הערות שסומנו בכוכב * אחד או יותר הם משל עורך המאמר. * עוצבות וגדודים רבים בצבא עיראק נושאים שמות של שליטים ומצביאים נודעים בהיסטוריה של האסלאם: גדוד אל מ ע ת צ. מ. על-שם הח'ליף העבאסי אלמעצם, ששלט במחצית הראשונה של המאה ה-9. גדוד קתיבה, על-שם קתיבה בן מסלם מושל ח'ראסאן בראשית המאה ה-8 ומי שכבש, בין היתר, את חבל סמרקנד.

0800 התקדמו שתי חטיבות השריון הישראליות 17 ו-19 בדרך תל אלמל וכפר נסג', כשהחטיבה המשורינית 79 מתקדמת מאחוריהם. הרעיון של חטיבת לנר היה לכבוש את סדרת התלים המשתרעים מג'בעה עד כנכר ולהתמקם עליהם לאבטחת ה"כיס" בפני כל התקפת נגד מכיוון מזרח, וכן להבטיח תנאים נאותים לכתר את סעסע או להגיע לציר כנכר—אלפסנה—דמשק. חטיבה 17 וחטיבה 19 נתקלו ביחידות של דיביזיה 9 ממוכנת שהתמקמה, לצורך הגנה, על קו התלים, בכפר נסג' וג'בעה. במשך כל שעות הלילה ניתלו הכוחות הסוריים קרבות בלימה, במהלכם סבלו התוקפים אבידות גדולות, למרות שלתוקפים היתה עליונות גדולה בכוחות.

סימנים להתמוטטות דיביזיה 9 הסורית

בשעה 1430, כאשר קיבלו הכוחות העיראקיים ממפקדת דיביזיה 9 את הפקודה לבצע התקפת-נגד, כבר כבשה חטיבה משורינית 19 את כפר נסג' והחלה להתכונן לתזוזה בכיוון כנכר. באותה שעה כבשה חטיבה משורינית 17 את מסחרה, הגם שהאש שנורתה על-ידי הכוחות הסוריים גרמה לה אבידות כבדות. חטיבה זו התקדמה אח"כ בכיוון כפר נסג' כדי להציג טרף לחטיבה 19. באותו הזמן שהתה חטיבה משורינית 79 באזור כפר נסג' לצורך תדלוק, בסיומו עמדה להשתתף בהתקפה על כנכר. נוכח מצב זה של כוחות האויב החליט מפקד חטיבה משורינית 12 להתקדם עד קו כפר שמש—דיר אלעדס—אם אלעוסג' ולהיערך שם, כדי להדוף את האויב ולמנוע בעודו מלהרחיב את חדירתו מזרחה. מפקד חטיבה משורינית 12 הודיע על כך למפקדים של אגד, "קטיבה" ואגד "אלמעצם". לאחר שאוגדת לנר סיימה לארגן את כוחותיה ולהבטיח את קו העצירה בכפר נסג', תל מסחרה, תל אלבוק, תל אלשער, תל איובה, הציב לנר גדוד טנקים באגף הדרומי של אוגדתו ומיקם את מפקדתו הקדמית על תל אלשער. אח"כ קידם את החלק הגדול של חטיבה 17 וחטיבה 19 צפונה בציר כפר נסג'—כנכר וגם כאן סבלה חטיבה 17 שריון אבידות כבדות. אולם הכוחות הישראליים הצליחו להתקדם כ-10 ק"מ וכבשו את תל 127, ** המרוחק כ-4 ק"מ מדרום לכנכר. עתה החלו להופיע סימני התמוטטות של דיביזיה ממוכנת 9.

לנר טעה בזיהוי ובאמזן מספר טורי הטנקים העיראקיים

בשעה 1500 עמד לנר על תל אלשער ועקב במשקפת אחר התקדמות טורי כוחותיו בציר כפר נסג'—כנכר. הוא קיווה להשיג הכרעה במערכת כנכר לפני רדת החשיכה ולשם כך הפעיל את שתי החטיבות המשוריניות 17 ו-19, נוסף לחטיבה משורינית 79 שעמדה לסיים את התדלוק שלה. אולם בן רגע

* בהערות שצירף למאמר ציין מחברו, כי לקח את הפרטים על כוחות צה"ל מהפרקים בספרו של חיים הרצוג אשר הודפסו, בשעתו, בגליונות "ידיעות אחרונות" קודם לצאתו לאור של הספר: מלחמת יום הכיפורים, ירושלים, הוצאת עידנים (1975). השוואה מדויקת של הפרטים הנזכרים במאמר לבין נוסח הדברים בספרו של הרצוג (מהדורת "ידיעות אחרונות", עמ' 131—133) מצביעה על כך, כי הכותב העיראקי השתמש, בחופשיות רבה במקור הישראלי, תיאור מוסמך של פעולות צה"ל מצוי, כמובן, במאמרו של תא"ל משה. ** תל 127 אינו אלא תל מרעי. כותב המאמר העיראקי לקח זאת מספרו של הרצוג (שם, עמ' 131) והלה השתמש בכינוי שבמפת הקוד, אשר נמצאה בשימוש כוחות צה"ל בזמן המלחמה.

של אוגדת "לנר" שחדרה ל"כיס סעסע", להפסיק את התקדמותה ולהדוף אותה עד קו הפסקת האש של מלחמת 1967. החטיבה אמורה היתה להשיג את יעדה בשני שלבים: שלב א': התייצבות בקו כפר נסג'—תל אלבוק—תל אלשער—תל איובה*, שלב ב': התייצבות בקו הפסקת האש של מלחמת 1967. בהתאם למשימה זו חילק מפקד החטיבה את כוחותיו לשני צוותי קרב חטיבתיים ועתודה:

• צוות הקרב הימני (אגד, "קטיבה") כלל את מטה מפקדת החטיבה, את גדוד הטנקים, "קטיבה" ואת גדוד ממוכן 2 [מחטיבה ממוכנת 8]. כוח זה התקדם בציר פקיע—כפר שמש—תל ענתר—כפר נסג'**.

• צוות הקרב השמאלי (אגד, "אלמעצם") כלל את גדוד הטנקים, "אלמעצם" ואת גדוד ממוכן 3 (מחטיבה משורינית 12). הכוח התקדם בציר פקיע—עקרב—תל אלמל—תל אלשער**.

• כוח עתודה שכלל יחידות חרמ"ש ופלוגת טנקים, שנותקו מצוותי הקרב של החטיבה.

הסורים תיכננו התקפת-נגד זו מראש והחליטו לבצע באמצעות חטיבה משורינית סורית וחטיבה משורינית 12 העיראקית. אולם, התקדמות האויב ב-11 באוקטובר בציר המוליך לסעסע הגיעה את הפיקוד הסורי לשחרר את החטיבה המשורינית הסורית מתפקיד זה, להטיל עליה את המשימה של הדיפת התקפת האויב, ולהסתפק בחטיבה משורינית 12 כדי לבצע את התקפת הנגד.

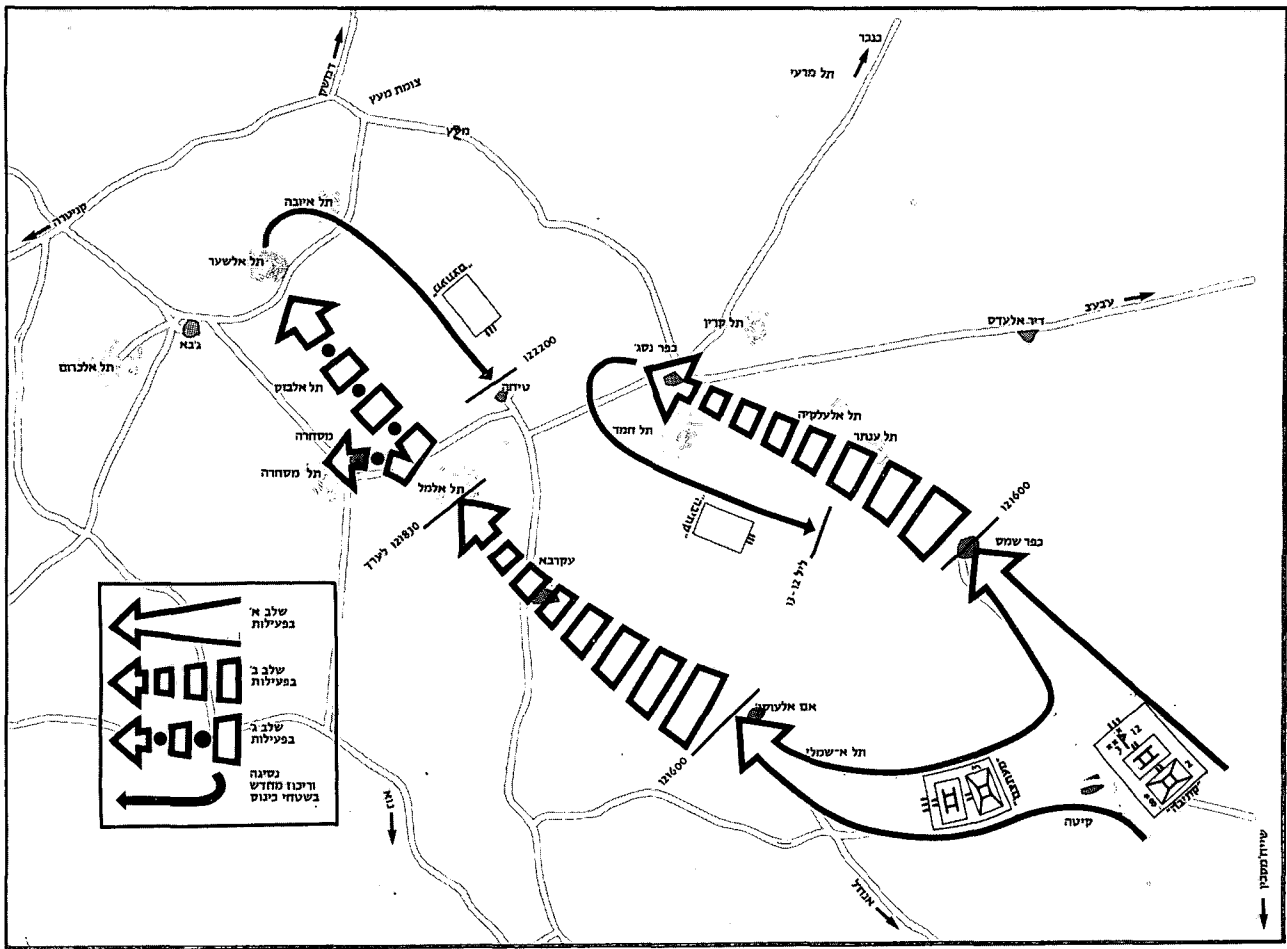
שינויים בתכנית התקפת-הנגד הסורית

ב-12 באוקטובר בשעה 1000 נערכה במטה המפקדה של חטיבה משורינית 12 ישיבה בהשתתפות מפקד דיביזיה משורינית 3 וקציני קישור סורים. בישיבה זו הוכנסו שינויים סופיים בתכנית התקפת-הנגד, קציני הקישור הסורים סופחו ליחידות התוקפות והכל היה מוכן לזינוק משתתקבל הפקודה המתאימה מדיביזיה ממוכנת 9. גדוד הארטילריה של חטיבה 12 הגיע בבוקר ה-12 באוקטובר ותפש עמדות ירי. על הגדוד הוטל לסייע להתקפת החטיבה. כן היקצה הפיקוד הסורי מספר סוללות לשם סיוע להתקפה ומסר לידי מפקד החטיבה את סמכויות הסיוע [הכוונה, ככל הנראה, לסיוע ישיר לפי המינוח המקובל בצה"ל].

בעוד שהחטיבה המשורינית 12 התכוננה לכניסה למערכה, המשיכו אוגדת [האלוף] רפול ואוגדת [האלוף] לנר בלחץ בכיוון דמשק. בעוד שאוגדת רפול היתה מנסה להגיע לבית ג'ן ולתל אלשמס ונתקלה בהתקפות נגד סוריות ממושכות, ניסתה אוגדת לנר להרחיב את "הכיס" מזרחה. ב-12 באוקטובר בשעה

* במגמה ליצור אחידות הותאם התעתיק של שמות המקומות לזה המופיע במפות שבהוצאת מחלקת המדידות (1:50,000).

** בפועל, בגלל טעות בזיהוי, התקדמו שני צוותי הקרב בציר צנמין בכיוון כללי מערבה. נקודת הפיצול היתה, ככל הנראה, ליד צומת הכפר קיטה: צוות הקרב הראשון נע צפונה—מערבה לעבר כפר שמש; צוות הקרב השני התקדם באיגוף מערבה לכיוון עקרבא—תל אלמל. היעד של שני הצוותים היה, כנזכר, איזור תל אלשער (בעל המאמר מאשר בהמשך, במרומז, את הטעות שחלה בזיהוי המקומות וכתוצאה מכך טעות בניווט הכוחות. טעות זו מקורה, לדבריו, בהעדר מפות ומורי דרך סוריים והזמן הקצר מדי שעמד לרשות המפקדים העיראקיים לביצוע סיועם מוקדמים).

פעילות הכוחות העיראקיים מ-121600 באוקטובר ועד 122200 באוקטובר

תיו של לגר מפני הסכנה המאיימת על אגף ה"כיס" הגיעו לידעת מפקד חזית הצפון, וזה האחרון תורה לחטיבה 20 שריון לעבור מאוגדת פלד ולהצטרף לאוגדת לגר.

התקדמות חטיבה 12 בכיוון קו הלחימה ותוצאותיה

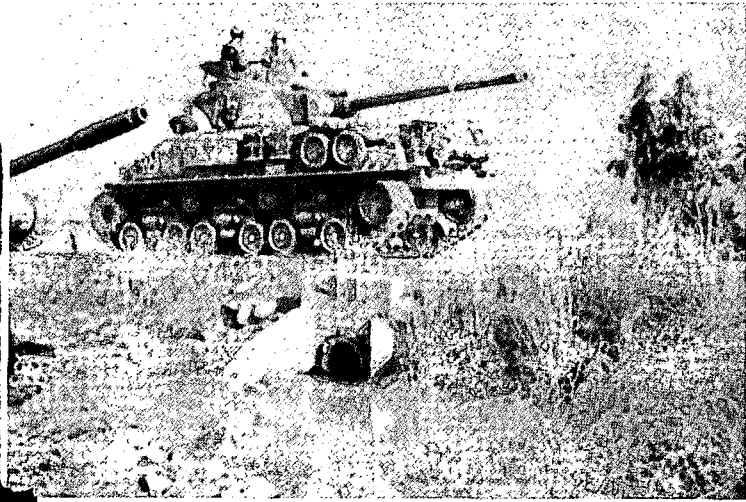
התקדמות חטיבה 12 שריון במהירות בכיוון קו הלחימה הביאה להפסקת התקפת האויב בכיוון כנכר—כסוה—דמשק באיזור המתאים להתקדמות טנקים והגמצא בשליטה של כוחות סוריים מוגבלים ומפורזים. ההתקדמות גם הקפיאה ארבע חטיבות [החטיבות של אוגדת האלוף לנר] והחלישה את אוגדת פלד בשיעור של 35 אחוז בשל העברת חטיבה משוריינת 20 ממנה. דבר זה הירפה את הלחץ על הדיביזיה הממוכנת 5 של סוריה. כן הסבה את הקרב של אוגדת לגר מקרב התקפה לקרב הגנה.

האלוף לגר פרס את ארבע חטיבותיו כך: חטיבה משוריינת 20 בין מסחרה לבין אלמל; חטיבה משוריינת 79 מול כפר נסג; חטיבה משוריינת 17 מזרחית לאיזור בו נערכה החטיבה המ' שוריינת 79; את החטיבה המשוריינת 19 פרס מזרחית לאיזור

* המחבר זוקף את תגבור אוגדתו של האלוף לגר בחטיבה משור-יינת 20 לזכות הופעת הכוח העיראקי. אולם, בפועל העביר אלוף פיקוד הצפון חטיבה זו אל האוגדה כדי שתסייע בכיבוש כנכר, היינו בלא קשר עם התפתחויות בגזרתה ובמועד מוקדם יותר בבוקר, הגם שהחטיבה בוצעה אמנם רק במועד בו אותרו הכוחות העיראקיים המתקדמים (ר', הרצוג, עמ' 132, והשווה תא"ל משה, עמ' 3). זוהי דוגמא, אחת מני רבות, לשימוש "החופשי" שעשה בעל המאמר העיראקי במקורות הישראליים.

חלה הפסקה במערכה. לגר היפנה את המשקפת בכיוון דרום ולפתע קפא במקומו, משום שבמרחק 10 ק"מ ראה כוח של 100—150 טנקים, המחולק לשתי קבוצות המתקדמות צפונה לעבר הכוח שלו. לגר סבר תחילה, כי טנקים אלה שייכים לאוגדת [האלוף] פלד וכי הם הצליחו להבקיע את העמדות של דיביזיה 5 [הסורית] המשמשות עמדות הגנה לשני צירים: הציר הדרום-מזרחי בטמיה-גוא—שיח' מסכין והציר הצפון-מזרחי בטמיה—כודנה-ג'סם—צנמין. לגר התקשר עם פיקוד צפון והלה הודיע לו, כי אוגדת פלד נתונה עדיין במצב קשה [באיזור] אלרפיד, וכי הכוח שהוא ראה אינו ישראלי. לגר הבין את חומרת המצב, מה גם שענני האבק הסמיך שהשאירו מאחוריהם הטורים העיראקיים גרמו לכך שלגר יעריך את הטורים האלה בהיקף גדול מהיקפם האמיתי, אשר למעשה לא עלה על 100 טנקים. יתר על כן, התקדמותה של חטיבה משור-יינת 12 במהירות של 40 קמ"ש לעבר איזור שמרוכזות בו 3 חטיבות שריון ישראליות גרמה לכך שלגר יחשוב, כי חטיבה משוריינת 12 אינה אלא החלוץ של כוח שריון גדול המתקדם לעבר אגפו.

לגור נתן פקודה לחטיבה משוריינת 79 להפסיק את התדלוק ולפרוס את כוחותיה דרומית לכפר נסג. במקביל נתן פקודה לשתי החטיבות המשוריינות 17 ו-19 להפסיק את הלחץ בכיוון כנכר ולסגת כדי להגן על האגף הדרומי. מפקדי שתי החטיבות ניסו להתנגד בטענה כי הסורים נסוגים וכי הניצחון בהישג יד, אולם הוא ציווה עליהם לסגת ללא דיחוי. נראה, כי חששו-

תמש במהלך הקרב במכשירי אינפרא-אדום ובאורות שמאחורי הצריחים של הטנקים.

העדר קציני קישור ומורי דרך סוריים גרם תקלות

בקרב זה היה מאזן הכוחות בטנקים ובכוחות חי"ר 1:1, אולם לאויב היתה עליונות בארטילריה משום שנבצר, כאמור, מהאגד להתקשר עם מפקד החטיבה ולבקש סיוע ומשום שלא נמצאו קציני קישור סוריים שיכלו, לו היו בנמצא, להעביר בקשה לסיוע ליחידות הארטילריה הסוריות. הכוחות העיראקיים לחמו ביעילות: הקבוצה הראשונה הצליחה לכבוש את תל אלבוק והקבוצה השנייה שלטה באש על תל מסחרה. היא חילצה קבוצת קומנדו [סורית?], שנלכדה בין תל אלמסחרה לבין כפר אלמסחרה וחילצה על נסיגתה לקיום הסוריים. הקבוצה השנייה סתה ימינה והגיעה למרגלות תל אלשער ומצאה את המקום ריק. במהלך התקפה זו איבד האגד שני טנקים ושרידי נית סויר. כשם שאי הימצאות קצין קישור סורי עם אגד, אל-מעצם" מנעה בעדו לקבל סיוע ארטילרי, הרי אי הימצאות מורי דרך סוריים, מחסור במפות ואי עריכת סיור מדויק בשטח לפני ההתקפה גרמו לכך שהאגד יתעה בדרך ויתקדם בכיוון תל אלבוק במקום שיתקדם בכיוון תל אלשער. מאוחר יותר גילה מפקד גדוד ממוכן 3, שתיגבר את גדוד, אלמעצם", את הטעות וביקש בשעה 2100 ממפקד האגד לתקן את הכיוון. מפקד אגד, אלמעצם" נוכח לדעת כי תיקון הכיוון והסטיה ימינה עלולים לגרום לעימות בשוגג עם אגד, קתיבה", שהי-קשר אתו לא היה תקין. אי לכך החליט המפקד להפסיק את ההתקדמות ולשוב לטיחה כדי לזנק מחדש בכיוון תל אל-שער.

בשעה 2200 התאסף האגד בטיחה והמפקד חילק את התפקידים מחדש. על הקבוצה הראשונה הוטל לתקוף את המדרון השמאלי של תל אלשער, להשאיר פלוגה ממוכנת על תל אלבוק ולהמשיך אח"כ את ההתקדמות בין תל אלבוק לבין תל אלשער. המשימה של הקבוצה השנייה היתה לתקוף את תל אלשער מהאגף הימני, כשהקבוצה השלישית נמצאת בעורפה כעתודה.* תחילה הוחלט

* המחבר לא הזכיר את הרכב הכוחות בכל אחת מ, הקבוצות", היינו צוותי הקרב. מהקשר הדברים כאן ובמיוחד בהמשך, נראה כי המפקד העיראקי בנה שלושה צוותי קרב שווים, כל אחד כלל פלוגת טנקים ופלוגה ממוכנת.

בו נערכה החטיבה המשוריינת 17. כך המתינו כוחות לנר למה שחשבו ככוח סורי חדש, אשר כפי שהתברר אחר-כך היה בפועל כוח תגבורת עיראקי.

בשעה 1600 הגיע אגד, קתיבה" לכפר שמס ואילו אגד, אלמעצם" הגיע לאם אלעוסג'. בשעה 1630 נכנס אגד, קתיבה" לקרב עם חטיבה משוריינת 79 שהתפרסה לצורך הגנה, צפונית לתל ענתר. בקרב זה השתמש האויב בארטילריה, במטוסים ובטנקים. למזלו של אגד, קתיבה" נלווה אליו באותו זמן מפקד החטיבה, כך שהקשר שלו עם כוחות הארטילריה העיראקיים והסוריים היה טוב. אי לכך נתאפשר מתן סיוע ארטילרי להתקפתו. מאזן הכוחות בגזרת ההתקפה של האגד היה 2:1 לטובת האויב בטנקים ו-1:1 בארטילריה ובחי"ר. הקרב שניהל אגד, קתיבה" נמשך עד השעה 2100. למרות שמבחינה תורתית למגן יתרון על התוקף, במיוחד כשהוא נהנה מעדיפות מספרית, הצליח האגד להדוף את האויב אל מאחורי כפר נסג' ולגרום לו אבידות כבדות.

יחידות האגד עצמן סבלו מספר אבידות בטנקים ובשריוניות.* [מאוחר יותר] נאלץ האגד לנטוש את כפר נסג', להתמקם בעמדת הגנה בין כפר נסג' לבין תל ענתר, אולם המשיך בקרב עם האויב במשך כל ליל 12—13 באוקטובר.

אגד, אלמעצם" המשיך להתקדם מאם אלעוסג' בכיוון, תל אלשמאלי".** בהגיעו לעקרבא, שימש מטרה להפצצה מן האויר ולהפגזה לסירוגין מצד הארטילריה של חטיבה משוריינת 20. אולם האגד המשיך להתקדם במהירות ובתנופה גדולה עד תל אלמל ושם התעכב במשך 30 דקות כדי לפתוח פירצה בשדה מוקשים שזרעו יחידות ההנדסה הסוריות אחר נסיגת יחידות דיבוייה ממוכנת 9. עם רדת החשיכה עברה חוליית הסיור של אגד, אלמעצם" את פירצת שדה המוקשים. כאשר חצתה את, תל אלמל", נורתה עליה בשעה 1900 אש טילים נ"ט מכיוון תל אלשער. המג"ד ניסה להתקשר עם מפקד החטיבה ולבקש סיוע ארטילרי, אולם בגלל פעולת חסימת הקשר שביצע האויב, נבצר ממנו הדבר ולא נותרה לו ברירה אלא להמשיך בהתקפה באפשרויות העצמיות. למזלו של אגד, אלמעצם", לא הגיעו כל הגדודים של החטיבה המשוריינת 20 הישראלית לקו ההגנה. אחד הגדודים האלה תעה וחיפש אחר חטיבתו.

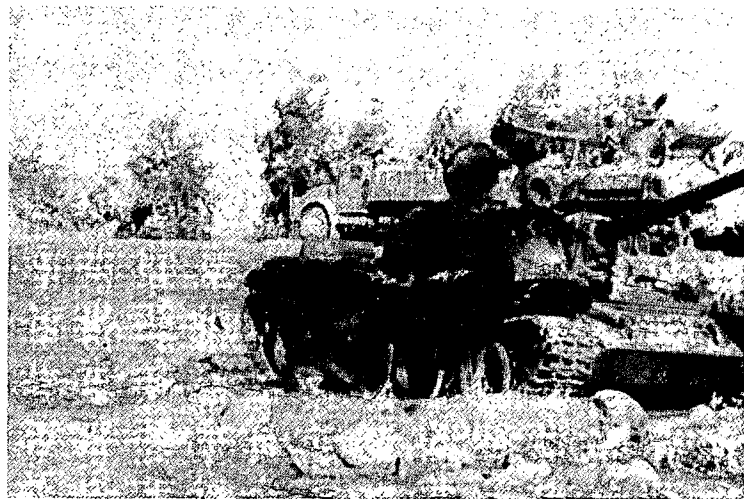
מפקד אגד, אלמעצם" פרס את קבוצת הלחימה של האגד והתקדם בכיוון מסחרה חרף אש הארטילריה, הטנקים והטילים של האויב. התנהל קרב טנקים מטווח של 200 מטר. הטנקים העיראקיים נכנסו לקרב עם גדוד הטנקים הישראלי התועה, שחדר בטעות לפורמציה העיראקית. ההפתעה הדעימה את הישראלים. הטנקים העיראקיים כיתרו אותם והלמו בהם בעוז, אולם הם הצליחו להיחלץ בזכות הסיוע הארטילרי, בהשאירם אחריהם 20 טנקים במצב תקין ובכללם 4 טנקים שהושארו באיוור מסחרה—תל אלבוק. אגד, אלמעצם" שמר בידו את היוזמה ומפקדו החליט להמשיך בקרב בשעות הלילה ולהשי-

* בקרב זה איבד אגד, קתיבה" 17 טנקים (הרצוג, עמ' 132).
** כאן חל, ככל הנראה, שיבוש אצל כותב המאמר. לפי הקשר הדברים נמצא תל אלשמאלי צפונית מערבית לאם אלעוסג', בין הכפר לבין עקרבא. תל בשם זה לא נמצא באיוור זה לא במפה 1:50,000 גיליון קניטרה שבהוצאת אגף המדידות וגם לא במפה סורית באותו קנה מידה. עם זאת, מצאנו במפה תל אלשמאלי, כ-2 ק"מ דרומית מזרחית לאם אלעוסג' (נ"צ 78726638).

ב-13 באוקטובר בשעה 0200 שקע הירח, אולם הטנקים המשיכו להתקדם כשהם נעזרים בנוריות שהותקנו מאחורי צריחי הטנקים. מפקד האגד ביקש להגביר את קצב ההתקפה כך שיוכל לכבוש את תל אלשער לפנות בוקר. אולם, מפקד הקבוצה השנייה הודיע למפקד האגד כי התקדמותו נתקלת בהתנגדות עזה. אי לכך הטיל מפקד האגד את הקבוצה השלישית למערכה בין תל אלשער לבין תל איובה. כוח החי"ר של הקבוצה השלישית החל בכיבוש תל איובה בעוד שהטנקים התקדמו בכיוון צומת מעץ ודרך כפר נסג'. ארבע חטיבות השריון של אוגדת לנר נשארו באפס מעשה במשך הלילה ולא ביצעו שום התקפה נגד גדוד טנקים מתוגבר כלשהו [היינו נגד אחד משלושה המאמצים] ולא ניסו לסגור את ה"תיבה" על אגד, "אלמעצם". בליל 12-13 באוקטובר החליפו, אם כך, את התפקידים שמילאו אותם במלחמת 1967; בעוד שהערבים הפכו להיות חלוצי הלחימה בלילה, רבצו הישראלים במקלטים ובחפירות וירו מעמדות ניחות.

במצב זה, ולפני סיום המשימה והשלמת הכיתור של תל אלשער, הופיעו מטוסים של האויב, שהחלו להפציץ את אגד, "אלמעצם". המקלעים נ"מ שעל צריחי הטנקים נכנסו לקרב אתם, אולם (יחידת) הטילים קרקע-אוויר הסוריים לא יכלה להתערב לטובת האגד משום שאיזור הקרב היה מחוץ לטווח הפעולה של הטילים. כאן, באיזור ה"תיבה", היתה לאויב עליונות כללית ביחס של 4:1 בטנקים ובחי"ר, נוסף לסיוע של הארטילריה והמטוסים. יחס העליונות המקומית במקום ההתנגשות היה 3:1 בטנקים ובחי"ר נוסף לארטילריה, הטילים והמטוסים. אף-על-פי-כן המשיך אגד, "אלמעצם" בהתקפה. הקבוצה הראשונה התקדמה לעורפו של תל אלשער [היינו, צידו המערבי של התל] ואיימה בכך על ציר התחבורה והפינוי של חטיבה משוריינת 19. הקרבות שהתנהלו בשעות היום של ה-13 באוקטובר נמשכו עד שעה 0745. כאשר נוכח מפקד האגד כי התקדמות נוספת הינה בלתי אפשרית — משום שדיוק הירי של האויב הולך וגובר, טור [טנקים] של האויב מתקדם מכיוון מעץ ואבי-דוד האגד שלו בטנקים עלו והגיעו לשיעור של 25 אחוז מסה"כ הטנקים של האגד — נתן פקודה לסגת לטיחה ולחל אלמל.

הנסיגה התנהלה בלא סיוע ארטילרי בשל חוסר הקשר עם מפקד החטיבה. מפקד האגד הדגיש באוני מפקדי כוחות המשנה את הצורך לסגת בצורה מאורגנת. הוא חזר ואמר: "היסוגו באש [היינו, ניהול קרב תנועה ואש] ואל תניחו לנסיגתנו להפוך לתבוסה". הכוחות הנסוגים ניהלו קרב נסיגה באש כשהם חשויים פים לאש של החטיבות 19, 20, 79 (חטיבה משוריינת 17 גיהלה באותו זמן קרב עם אגד, "קתיבה"). בדרכם פירקו אלה את הגשק מארבעה הטנקים הישראליים התקינים שנשט האויב בלילה הקודם בין מסחרה ותל אלשער, ופוצצו את הטנקים. יתר הטנקים התקינים נגררו ע"י קבוצות החילוץ הסוריות בליל 12-13 באוקטובר. למרות זריחת השמש, עליונות האויב ויכולתו

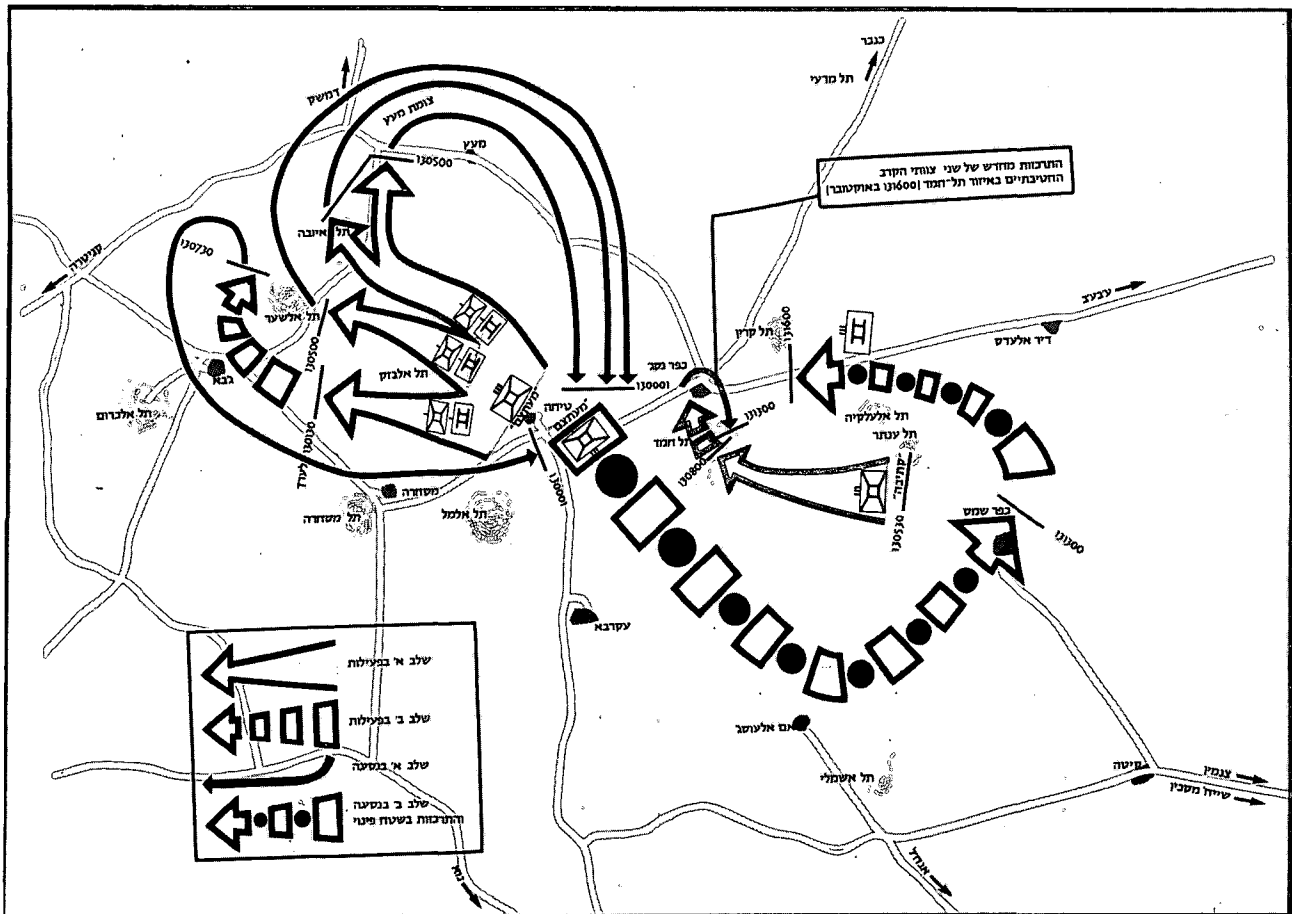
לבצע את ההתקפה ללא סיוע ארטילרי, אולם מפקד האגד נפגש בטיחה עם קצין סיוע ארטילרי סורי וזה הודיע לו כי נקודת התצפית שלו ממוקמת בתל אלמל וכי יש ביכולתו לבצע ריכוך ארטילרי משעה 2030 עד שעה 2400, שכן ההתקפה לכיבוש תל אלשער ותל אלבוק אמורה היתה להתחיל לפני עלות השחר. מפקד אגד, "אלמעצם" הדגיש באוני הקצין הסורי כי הוא יבצע את ההתקפה בשעה 2400, אם יהיה ריכוך ארטילרי ואם לאו.

לנר שינה את היערכות כוחותיו ואת פריסתם

לאחר נסיגת אגד, "אלמעצם" לטיחה, פרס לנר את חטיבה משוריינת 19 על מדרונות תל אלשער, מיקם את חטיבה 79 משמאל לחטיבה 19 ופרס אותה בכיוון כפר נסג'. הוא פרס את החטיבה המשוריינת 17 בין חטיבה משוריינת 79 לבין כפר נסג' ואילו חטיבה משוריינת 20 נשארה בציר מסחרה-ג'בא. ארבע החטיבות הישראליות היו ערוכות בתיבה, בצורת ריבוע חסר צלע, פתוח בכיוון מזרח, בין מסחרה לבין כפר נסג'. ארבעה קוטבי הריבוע היו תל מסחרה, ג'בא, צומת מעץ, כפר נסג'. רוחב הפתח היה 7 ק"מ.

הארטילריה הסורית פתחה בהפגזות ריכוך בשעה 2330. בשעה 2400 התקדם אגד, "אלמעצם" בכיוון פתח ה"תיבה" שהיה בבחינת מארב של ארבע חטיבות משוריינות. כאשר התקשר הקמ"ן הישראלי עם לנר והודיע לו כי הכוחות הערביים מתקדמים בכיוון פתח ה"תיבה", לא האמין לנר למשמע אזניו והוא עלה לנקודת התצפית לוודא את הדבר. בעקבות זאת נתן פקודה לכוון את כל התותחים, הטילים והטנקים של האוגדה מול מוקד ה"תיבה" ולירות על כל מטרה ניידת. וכך, עוד בטרם נכנס אגד, "אלמעצם" לתוך ה"תיבה" נפתחה עליו אש טנקים, תותחים וטילים, אולם האש היתה פזורה ובלתי יעילה. הקבוצה התוקפת הראשונה הגיעה לתל אלבוק, כבשה אותו ובכך חלשה באש על המדרון הדרומי של תל אלשער. הפלוגה הממוכנת התמקמה על תל אלבוק להבטחת בסיס אמין לטנקים, שנעו בכיוון המדרון הדרומי של תל אלשער, והחלה לירות על הטנקים והתותחים של האויב הממוקמים מאחורי התל. הקבוצה השנייה לא השיגה הצלחה שוה משום שהיא התפתחה לאש האויב ומשום שהפלוגה הממוכנת לא הצליחה ללוות את הטנקים.

* כזכור טען בעל המאמר, כי גדוד הטנקים מחטיבה 20 שנקלע בטעות לתוך הכוח העיראקי, השאיר בשדה הקרב 20 טנקים תקינים (לעיל, עמ' 12). תא"ל משה ציין במאמרו כי "החילוץ לאחור נמשך כשעתיים... ובוצע בחיפוי ארטילרי", בלא שאיזכר את מספר האבידות שנגרמו לגדוד (ר' עמ' 3). הגם שחסרים לנו, אם כן, נתונים מוסמכים לצורך השוואה, נראה לנו המספר של 20 טנקים שנפגעו גבוה מדי.

פעילות הכוחות העיראקיים מ-130030 באוקטובר ועד 131600 באוקטובר

נסג', בהשמידם בדרכם מספר טנקים ונגמ"שים של האויב במבואות הכפר. בעקבות זאת ביצע האויב התקפת נגד ובלם את התקדמות אגד, "קתיבה" שהתמקם בעמדות הגנה צפונית לתל חמד. בשעה 1300 הדפו כוחות האגד התקפה שניה של האויב ואחר נסוגו מחדש לתל חמד. בפרק זמן זה נסוג אגד "אלמעצם" מתל אלמל לכפר שמס, אליו הגיע בשעה 1300.

כעבור שלוש שעות, הצטרף לחטיבה בתל חמד. במשך 24 שעות בהן היה מנותק מחטיבתו ניהל האגד שני קרבות לילה וקרוב יום אחד, ללא סיוע ארטילרי או אוירי ומבלי שמפקד האגד ידע מה קורה סביבו. במהלך שלושה הקרבות איבד האגד 16 טנקים, 12 נגמ"שים ומכונית סוור אחת.*

חטיבה משורינת 12 מנעה מאוגדת לנר להגיע לציר דמשק

אגד, "אלמעצם" גרם לאויב אבידות כבדות, שבעקבותיהן שלח לנר למפקדת חזית הצפון דו"חות פסימיים, שיצרו במפקדה זו

* לדברי תא"ל משה הסתכמו אבידות העיראקים בכמה עשרות טנקים ונגמ"שים. הוא כותב כי מדרום לתל אלשער נספרו, כ-40 טנקים ועשרות כלי רכב ורק"מ אחרים, שנפגעו או ננטשו. וזאת בעקבות הקרב שנערך בליל 12-13 באוקטובר (ר' עמ' 5). לפי הרצוג איבדו העיראקים בקרבות שנערכו ב-13 באוקטובר 80 טנקים, הגם שהלה התייחס, ככל הנראה, לאבידות שנגרמו לשני צוותי הקרב החטיבי-תיים (מלחמת יום הדין, עמ' 133). דומה, אם כן, כי בעל המאמר המעיט במספר האבידות שנגרמו לכוחות העיראקיים.

לאתר את היקף הכוח [העיראקי] בתוך ה"תיבה", נשארה אוגדת לנר במצב נייח בתוך עמדותיה ולא סגרה את ה"תיבה". היא הסתפקה בירי על האגד הנסוג ובדליקה אחר הקבוצות שהיו בדרכן לתל אלמל. החיפזון בהכנה להתקפה, אי עריכת סיור מוקדם וחוסר מפות, גרמו לכך שהאגד ייסוג בכיוונים שונים.* בשעה 1000 יצא האגד מה"תיבה" והתרכז בטיחה, שם הופצץ מהאויב. הטנקים השיבו על ההפצצה באש מקלעים נ"מ 12.7 מ"מ והפילו מטוס שטיסו צנח בשטח האויב.

אגד, "אלמעצם" המשיך בנסירתו מטיחה עד איזור תל אל-שמאלי שמאחורי עקרבא [היינו, מזרחית לעקרבא], למעט יחידת משנה שהצטרפה לאגד, "קתיבה" שניהל באותו זמן קרב עם האויב [באיזור כפר נסג].

לאמיתו של דבר, במשך כל ליל 12-13 באוקטובר, לא היתה הגזרה של אגד, "קתיבה" שקטה. הואיל וחטיבה משורינת 17 תקפה את כפר נסג, כבשה אותו מחדש והדפה את אגד, "קתיבה" לתל ענתה. ב-13 באוקטובר בשעה 0530, התקדם האגד מחדש כדי לכבוש את כפר נסג, ובשעה 0800 הצליח לכבוש את תל חמד. כוחות האגד המשיכו את התקדמותם בכיוון כפר

* המחבר צירף הערות לסוף המאמר ובאחת מהן הביא עדות מפי מפקד אגד, "אלמעצם". לדברי מפקד האגד, דרישתם של הסורים מהעיראקים לבצע את התקפת הנגד במהירות המירבית ובכל מחיר, גרמה לכך שלא היה סיפק בידי מפקדי הכוחות לבצע סיורים מוקדמים ו/או לקבל מפות במספר הדרוש לחלוקה למפקדי המשנה (לדברי מפקד האגד קיבל רק שתי מפות: אחת השאיר ברשותו ואת השניה נתן למפקד גדוד ממוכן 3).

אוריה של מתח ושל ציפיה במשך כל שעות הלילה. כאשר האיר היום ונודע מהו היקף הכוח העיראקי שהיה בתוך ה"תיבה" ושגרם לאוגדת לנר את כל הטרדות האלה, החלה המפקדה להשמיע הערות עוקצניות שגרמו ללנר הרגשה של חוסר נוחות*.

* דוגמא נוספת לשימוש "החופשי" שעושה בעל המאמר במקורות. לדברי הרצוג (וזהו המקור עליו התבסס, כאמור, המחבר בתיאוריו את מה שאירע במחנה הצה"לי) לא היתה פעילות של העיראקים החל מ-122100 באוקטובר ועד 130300 באוקטובר, המועד בו חידשו העיראקים את התקפתם. על רקע זה, ממשיך הרצוג, משחלפו השעות ומאום לא אירע, החלו להישמע בפיקוד הערות עוקצניות. לנר חש אי נוחות. (שם, עמ' 133, השווה תא"ל משה, עמ' 4). עם זאת טוען המחבר העיראקי כי הספקנות שגילה פיקוד הצפון לגבי דיווחי מפקד האוגדה התייחסה לאירועי ה-13 באוקטובר.

אחרית דבר

לקרבות שניהלו הכוחות העיראקיים בימים 12-13 באוקטובר נודעה משמעות אופרטיבית רבה ביותר ולכן אין זה מפתיע כי העיראקים נתנו פרסום מלא דווקא לקרבות אלה. שכן, העיראקים הופיעו בחזית הלחימה ברגע קריטי בו נמצאו כוחות סוריה על סף של התמוטטות, לפחות בגזרה הצפונית, נוכח הצלחתם של כוחות צה"ל להבקיע ב-11 באוקטובר את קווי ההגנה הסוריים באיזור קניטרה—חאן ארינבה ובשלב בו היו הללו נכונים לנצל את הצלחה, להתקדם בשני צירים לעבר טעסע וכנכר וכך לאיים על דמשק. הופעת כוחות עיראקיים גדולים — עייפיים אמנם מהמסע הארוך מעיראק, אולם כאלה אשר מאחוריהם לא נמצאו שבעה ימים של קרבות קשים — גרמה שינוי של ממש ביחסי הכוחות בחזית הלחימה לרעת צה"ל. תנופת המתקפה של צה"ל נבלמה והסורים הצליחו ליישר את הקוים, להתארגן מחדש ולהיערך במערכים חפורים ומבוצרים היטב להגנת בירתם. אחרי המלחמה סיכם אלוף הפיקוד את המשמעות שנודעה להופעת הכוחות העיראקים במילים הבאות: „בואם של העיראקים (ומאוחר יותר כניסתם של הירדנים) גרם לכך שבמצב אליו הגענו — אמנם בתשישות נוראה, בכמות קטנה מאוד של טנקים ובעייפות בלתי רגילה — יכולנו לעשות עוד מאמצים נוספים, לולא יחסי הכוחות שהשתנו בבת אחת". ואמנם, ב-11 הימים הבאים, עד לכניסת הפסקת האש לתוקפה, לא עלה בידי כוחות צה"ל לחדש את המתקפה ברמה המערכתית, בה החלו ב-11 באוקטובר. כוחות צה"ל נאלצו להסתפק בהזיפת התקפות נגד וכיבושים מקומיים, שאמנם ביססו וייצבו את האחיזה ב"מובלעת", אולם לכלל הכרעה לא הגיעו.

משהסתיימו הקרבות ב-13 באוקטובר בשעות אחה"צ, נסוגו הכוחות העיראקיים והתארגנו להגנה בקו (מדרום לצפון) אלנח'ל—כפר שמש—זיר אלעדס—ע'בע'ב. בימים הבאים היו הכוחות העיראקיים מעורבים בשורה של קרבות, במסגרת תכנית כוללת של המפקדה הסורית, אשר מטרתה היתה להזוף את כוחות צה"ל מה"מובלעת" ולחילופין, לפחות לערער באופן משמעותי את המאחז הצה"לי מזרחית לגבולות, "הקו הסגול". להלן הקרבות העיקריים¹:

● ב-16 באוקטובר תקף כוח בעוצמה של כשתי חטיבות משור יינות בכיוון תל ענתר ותל אלעלקיה. התקפה זו אמורה היתה להשתלב במתקפה כללית ומתואמת לכל רוחב החזית בהשתתפות כוחות סוריים וירדניים, נוסף לכוחות העיראקיים.

● ב-19 באוקטובר תקפו כוחות עיראקיים מספר פעמים באיזור כפר שמש—תל ענתר, כל פעם בעוצמה חטיבתית לערך. המשימה שהוטלה על הכוחות העיראקיים היתה לכבוש את תל ענתר ולאחר כיבושו

1. תיאור מפורט של קרבות אלה בספרו של הרצוג עמ' 134 (הקרב ב-16 באוקטובר) ועמ' 135-137 (הקרבות של ה-19 בו).

התקפת הפתע של חטיבה משורינית 12 הגשימה את משימתה ומנעה מאוגדת לנר לבצע פעולת איגוף נרחבת ולהגיע לציר דמשק. תמורת זאת שילמה החטיבה ב-20 אחוז מכלל הטנקים שלה. לזעזוע שגרמה הופעת חטיבה משורינית 12 ופעילותה, נודעה השפעה מוראלית [כבדת] על האויב. החל מה-13 באוקטובר ועד מועד הפסקת הקרבות, נטש לנר את השיטה של קרב תנועה ואימץ במקומה את שיטת הקרב הנייח. במקום לנקוט בשיטת ההתקפה, ההבקעה והחדירה לעומק עברו הכוחות הישראליים לשיטת ההגנה הניידת. הקרב בגזרת הכוחות ראקיים לבש צורה של התקפות טקטיות מוגבלות, במסגרת המאבק על התלים ועל עמדות מפתח ושיפור עמדות ההגנה. אוגדת לנר איבדה כל ערך אסטרטגי והפכה כוח ענק שהסתגר בארבע אמותיו בלא שביצע פעילות של ממש.

להתקדם מערבה לעבר קניטרה. גם התקפות אלה היו, ככל הנראה, חלק מתכנית מקיפה יותר, שכן באותו יום תקפו גם כוחות ירדניים בכיוון תל מסחרה.

התקפות אלה, דוגמת התקפות נוספות קטנות יותר בעוצמתן, נכשלו כישלון חרוץ ובמהלכן נגרמו לכוחות העיראקיים אבידות ניכרות.

הכוחות העיראקיים עמדו להשתתף במתקפה גדולה, שתוכננה להתבצע ב-23 באוקטובר. אולם זו בוטלה נוכח החלטת מועצת הביטחון על הפסקת אש (החלטה 338 מ-22 באוקטובר)², לה הסכימה סוריה ב-23 באוקטובר בשעות הערב המאוחרות וב-24 באוקטובר נכנסה הפסקת האש לתוקפה גם בחזית הצפון. במחאה על הסכמתה של סוריה להפסיק את האש, החלו העיראקים להחזיר את כוחותיהם מסוריה.³ פינוי חיל המשלוח העיראקי הסתיים בתום השבוע הראשון של חודש נובמבר 1973.

בקרבות של ה-12-13 באוקטובר השתתפו פחות משתי חטיבות עיראקיות. היה זה כוח חלוץ של חיל משלוח שגדל והלך בימים הבאים. משנכנסה הפסקת האש לתוקפה בחזית הצפון, כבר היו בסוריה שתי דיביזיות משוריניות ועוד שתי חטיבות ממוכנות. ברשות הכוח הלוחם היו, בין היתר, 700 טנקים בינוניים, מאות נגמ"שים ו-12 גדודים של ארטילריה נגרות. סה"כ מנה חיל המשלוח העיראקי כ-60 אלף איש.⁴ בראשית מאי 1975 פירסמה ממשלת עיראק נתונים רשמיים על האבידות שנגרמו לחיל המשלוח העיראקי. לפי ההודעה הסתכמו האבידות ב-135 הרוגים, מהם 11 קצינים; 271 פצועים, מהם 26 קצינים; 73 נעדרים, מהם 17 קצינים. הופלו 22 מטוסי קרב, כולל מטוסים שהופלו בחזית הדרום; נפגעו 111 טנקים ונגמ"שים, 249 כלי רכב מסוגים שונים ו-738 כלי נשק, כולל תותחים.⁵

2. על תכנון המתקפה וביטולה ר' בין היתר, נאמו של שר ההגנה הסורי מצטפא טלאס ב-10 במרס 1974, כפי ששודר בשידור ישיר ברדיו דמשק.

3. פרטים בהודעת ממשלת עיראק ששודרה ברדיו בגדאד ב-281930 באוקטובר 1973. אולם, בשעת פרסום ההודעה כבר היו כוחות עיראקיים בדרכם חזרה לארצם. היומון הלבנוני אלנהאר מסר ב-28 באוקטובר, כי הפינוי של הכוחות העיראקיים מתבצע במלוא התנודה, למרות נסיגות בלתי פוסקים מצד הסורים לשכנע את עמיתיהם שישאירו, לפחות לפי שעה, את כוחותיהם בסוריה.

4. הנתונים נלקחו ממאמר שהתפרסם ב-10 בינואר 1977 בשבועון המצרי „רוז אליוסף", אשר הוקדש ללחימת הכוחות העיראקיים במלחמת יום הכיפורים בשתי החזיתות. (כותב המאמר בשבועון המצרי הגזים באופן בולט במספר הטנקים ובמספר החיילים ששלחו העיראקים לסוריה).

5. דיווח של סוכנות הידיעות הצרפתית מבגדאד, 4 במאי 1975 כפי שהודפס ב„הארץ", 5 במאי 1975.